

Johdatus matematiikkaan

Luento 8

Mikko Salo
13.9.2017

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Sisältö

1. Kertausta

Kurssin suorittaminen

Kurssi suoritetaan loppuentillä (20.9. tai 4.10.). Arvostelu **hyväksytty/hylätty**. Tentissä on aikaa 4 h, ja hyväksytyyn suoritukseen tarvitaan **50 % tentin maksimipisteistä**.

Tentin materiaali:

- ▶ luentokalvot (8 luentoa)
- ▶ laskuharjoitustehtävät (4 harjoitusta)

Muistakaa ilmoittautua tenttiin (ja kurssille), to 14.9. klo 16 mennessä!

Muistakaa myös tehdä kurssin **palautekysely**.

Kurssin rakenne

Kurssin laajuus 3 op (≈ 79 h työskentelyä):

Luennot	18 h
Laskuharjoitukset	8 h
Itsenäinen opiskelu	40 h
Tenttiin valmistautuminen	9 h
Tentti	4 h
Yhteensä	79 h

Itsenäistä opiskelua ≈ 4 h / kontaktipäivä!

Matematiikkaa oppii vain laskemalla!

Esimerkki

Matemaattisen päättelyn tunnusmerkkejä ovat: *varmuus* ja *täsmällisyys*. Kuinka "todistaa" väitteen:

$$\frac{1}{1000} - \frac{1}{1001} < \frac{1}{1000000}?$$

Todistus.

$$\begin{aligned}\frac{1}{1000} - \frac{1}{1001} &= \frac{1001}{1000 \cdot 1001} - \frac{1000}{1000 \cdot 1001} \\ &= \frac{1001 - 1000}{1001000} \\ &= \frac{1}{1001000} < \frac{1}{1000000}\end{aligned}$$

koska $1001000 > 1000000$.

Esimerkki

- ▶ Todistus on väitteen yksityiskohtainen perustelu. Jokainen askel on niin selvästi perusteltu, että lukija/kuulija voi vakuuttua väitteen paikkansapitävyydestä.

Yleinen väite: jos n on mikä hyvänsä positiivinen kokonaisluku, niin

$$\frac{1}{n} - \frac{1}{n+1} = \frac{n+1}{n(n+1)} - \frac{n}{n(n+1)} = \frac{1}{n(n+1)} < \frac{1}{n^2}$$

sillä $n(n+1) > n^2$.

- ▶ Samalle väitteelle voi olla useita erilaisia todistuksia.

Esimerkki

- ▶ Todistusta etsitään usein kokeilemalla erilaisia asioita suttupaperilla. Lopuksi varsinainen todistus kirjoitetaan siististi ylös, usein "käänteisessä järjestyksessä".

Väite. $\sqrt[8]{8!} < \sqrt[9]{9!}$

Todistus. Koska $1 \cdot 2 \cdot \dots \cdot 8 < 9^8$, pätee

$$8! < 9^8$$

Kertomalla molemmat puolet luvulla $(8!)^8$ saadaan

$$(8!)^9 < ((8!) \cdot 9)^8 = (9!)^8.$$

Korottamalla molemmat puolet potenssiin $\frac{1}{72}$ saadaan väite

$$\sqrt[8]{8!} < \sqrt[9]{9!}.$$

Matemaattinen teksti

Matematiikka on **luonnontieteiden kieli**. Opintojen alussa menee yleensä aikaa, ennen kuin uuden kielen käyttö omaksutaan (vrt. kiinan kielen opettelu).

Matemaattisen tekstin osia ovat mm.

- ▶ *määritelmät* (lyhyt nimi käsitteelle / symbolille)
- ▶ *esimerkit*
- ▶ *väitteet* (ilmaisevat yleisen tosiseikan, lause / teoreema / propositio / lemma)
- ▶ *todistukset*

Lauseet

Esimerkkilause (Kolmioepäyhtälö)

Kaikille reaaliluvuille a ja b pätee

$$|a + b| \leq |a| + |b|.$$

Esimerkkipropositio

Jos a ja b ovat reaalilukuja, niin pätee

$$2ab \leq a^2 + b^2.$$

Esimerkkilemma

Jokaiselle reaaliluvulle x pätee

$$x \leq |x|.$$

Todistukset

- ▶ Todistus on väitteen yksityiskohtainen perustelu. Jokainen askel on niin selvästi perusteltu, että lukija/kuulija voi vakuuttua väitteen paikkansapitävyydestä.

Lemma

Jokaiselle reaaliluvulle x pätee $x \leq |x|$.

Todistus.

Tapaus 1. $x \geq 0$. Tällöin $|x| = x$, ja selvästi

$$x = |x| \leq |x|.$$

Tapaus 2. $x < 0$. Tällöin $|x| = -x$, ja saadaan

$$x < 0 < -x = |x|.$$

Siis väite " $x \leq |x|$ " on tosi kaikille reaaliluvuille x .

Vääräksi osoittaminen

Joskus voimme saada todistettavaksi lauseen, joka ei olekaan totta. Väitteen

Kaikille x pätee ominaisuus $P(x)$

vääräksi osoittamiseksi riittää löytää yksi x , jolle $P(x)$ ei päde. (Tätä kutsutaan **vastaesimerkiksi**.)

Väite. Kaikille reaaliluvuille x pätee $x^2 - 4x + 4 > 0$.

Yritykset osoittaa väite oikeaksi epäonnistuvat, joten yritetään löytää **vastaesimerkki**. Jos $x = 2$, niin väite saa muodon $2^2 - 4 \cdot 2 + 4 > 0$, eli $0 > 0$, mikä on epätosi. Vastaesimerkki $x = 2$ kumoaa väitteen.

Ongelmanratkaisua

G. Pólya esitteli kirjassaan "How to Solve It?" (1945) seuraavat askeleet matemaattisen ongelman ratkaisuun:

1. *Ymmärrä ongelma.*
2. *Tee suunnitelma.*
3. *Toteuta suunnitelma.*
4. *Arvioi ratkaisiasi. Voisiko sitä parantaa?*

Loogiset konnektiivit

Matemaattisessa todistamisessa voidaan käyttää logiikasta peräisin olevia symboleita (konnektiiveja):

$\implies$ implikaationuoli, ""seuraa""

$\iff$ ekvivalenssinuoli, ""jos ja vain jos""

$\neg$ negaatio, ""ei""

Käytössä ovat myös universaalikvanttori $\forall$ ("kaikille") ja eksistenssikvanttori $\exists$ ("on olemassa").

Ylläolevat symbolit on hyvä tietää, kokeessa niitä ei vaadita.

Negaatio

Jokaisella väitelauseella A on vastakohta eli negaatio ($\neg A$).
Esimerkiksi:

Väite	Negaatio
$\sqrt{2} \geq 3$	$\sqrt{2} < 3$
$2 \leq \pi \leq 3$	$\pi < 2$ tai $\pi > 3$
Kaikki tiet vievät Roomaan.	Jokin tie ei vie Roomaan.
Jos f on derivoituva, niin f on jatkuva.	On olemassa derivoituva f , joka ei ole jatkuva.

Negaation muodostamista tarvitaan epäsuorassa todistuksessa.

Jos ja vain jos –lauseet

Matematiikassa esiintyy usein "jos ja vain jos"-lauseita:

Esimerkkilause

Kokonaisluku n on pariton jos ja vain jos n^2 on pariton.

Väite "A jos ja vain jos B" (merkitään $A \Leftrightarrow B$) tarkoittaa samaa kuin väite "A:sta seuraa B, ja B:stä seuraa A".

Jos ja vain jos –väitteessä on kaksi suuntaa (" $A \Rightarrow B$ " ja " $A \Leftarrow B$ "). Tällainen väite todistetaan yleensä kahdessa osassa (voidaan merkitä " $\Rightarrow$ " ja " $\Leftarrow$ ").

Suora todistus

Suora todistus etenee vaiheittain suoraan oletuksista väitteeseen.

Väite. Jos luonnollinen luku n on pariton, niin n^2 on pariton.

Todistus.

$$n \text{ pariton} \implies n = 2k + 1 \text{ jollekin } k$$

$$\implies n^2 = (2k + 1)^2$$

$$\implies n^2 = (2k)^2 + 2 \cdot 2k \cdot 1 + 1^2$$

$$\implies n^2 = 4k^2 + 4k + 1$$

$$\implies n^2 = 2(2k^2 + 2k) + 1$$

$$\implies n^2 \text{ pariton.}$$

Epäsuora todistus

Epäsuora todistus: tehdään vastaväite ja johdetaan ristiriita.

Lause. Jos n on positiivinen kokonaisluku ja n^2 on pariton, niin n on pariton.

Todistus. Oletetaan, että n^2 on pariton. Tehdään *vastaväite* (*vastaoletus*, *antiteesi*): n on parillinen. Tällöin pätee

$$n = 2k$$

jollekin kokonaisluvulle k . Lasketaan

$$n^2 = (2k)^2 = 4k^2 = 2(2k^2).$$

Siis n^2 on parillinen. Tämä on *ristiriita* oletuksen, että n^2 on pariton, kanssa. Täten vastaväitteen on pakko olla epätosi. Tämä todistaa lauseen. □

Jaollisuus

Määritelmä

Kokonaisluku n on *jaollinen* positiivisella kokonaisluvulla m , jos

$$n = km$$

jollekin kokonaisluvulle k . Tällöin merkitään $m|n$, ja sanotaan, että luku m on luvun n *tekijä*. Luku $n \geq 2$ on *alkuluku*, jos se on jaollinen ainoastaan luvuilla 1 ja n .

Esimerkki

Luvun 12 tekijät ovat 1, 2, 3, 4, 6, ja 12. Ensimmäiset alkuluvut ovat 2, 3, 5, 7, 11, 13, 17, 19, ...

Aritmetiikan peruslause

Jokainen kokonaisluku $n \geq 2$ voidaan kirjoittaa muodossa $n = p_1 p_2 \cdots p_k$, missä $p_1, \dots, p_k$ ovat alkulukuja.

Rationaaliluvut

Määritelmä

Reaaliluku x on *rationaaliluku*, jos $x = \frac{m}{n}$ joillekin kokonaisluvuille m ja n , missä $n \geq 1$.

(Jos $x = \frac{m}{n}$ on rationaaliluku, aritmetiikan peruslauseen nojalla m (tai $-m$) ja n ovat alkulukujen tuloja. Supistamalla yhteiset tekijät lausekkeesta $\frac{m}{n}$ voidaan aina olettaa, että $x = \frac{k}{\ell}$ missä kokonaisluvuilla k ja ℓ ei ole yhteisiä tekijöitä.)

Määritelmä

Reaaliluku x on *irrationaaliluku*, jos se ei ole rationaaliluku.

Esimerkki

Luvut $\frac{7}{8}$, -2 ja $\frac{1}{100}$ ovat rationaalilukuja. Luvut $\sqrt{2}$ ja π ovat irrationaalilukuja.

$\sqrt{2}$ on irrationaalinen

Lause. $\sqrt{2}$ on irrationaalinen.

Todistus. Tehdään *vastaväite*: $\sqrt{2}$ on rationaaliluku. Tällöin

$$\sqrt{2} = \frac{m}{n}$$

joillekin kokonaisluvuille m ja n , joilla **ei ole yhteistä tekijää**. Korotetaan toiseen potenssiin:

$$2 = \frac{m^2}{n^2}.$$

Siis $m^2 = 2n^2$. Tästä seuraa että m on parillinen¹, ts. $m = 2k$ jollekin k , ja $2n^2 = m^2 = (2k)^2 = 4k^2$. Tällöin $n^2 = 2k^2$ on parillinen, joten n on parillinen¹. Siis m ja n ovat parillisia, mikä on *ristiriita*, sillä luvuilla m ja n ei ole yhteistä tekijää. $\square$

---

¹Perustele! (Epäsuora todistus tai aritmetiikan peruslause)

Induktiotodistus

Induktio on hyödyllinen periaate, jonka avulla voidaan todistaa väitteitä muotoa

$P(n)$ on tosi kaikille positiivisille kokonaisluvuille n .

Induktiotodistuksessa on kolme vaihetta:

1. **Perusaskel.** Todista väite kun $n = 1$ (ts. todista $P(1)$).
2. **Induktio-oletus.** Oleta väite todeksi tapauksessa $n = k$, missä $k \geq 1$ on mielivaltainen (ts. oleta $P(k)$).
3. **Induktioaskel.** Todista väite tapauksessa $n = k + 1$, kun oletetaan, että väite on tosi tapauksessa $n = k$ (ts. todista $P(k + 1)$).

Vahvassa induktiossa induktio-oletus olettaa väitteen todeksi kaikilla $n \leq k$.

Esimerkki

Väite. Kaikille $n = 1, 2, 3, \dots$ pätee $1 + 2 + \dots + n = \frac{n(n+1)}{2}$.

Todistus. Todistetaan väite induktiolla.

1. **Perusaskel.** Väite pätee kun $n = 1$, sillä $1 = \frac{1(1+1)}{2}$.
2. **Induktio-oletus.** Oletetaan, että $1 + 2 + \dots + k = \frac{k(k+1)}{2}$.
3. **Induktioaskel.** Todistetaan $1 + 2 + \dots + (k + 1) = \frac{(k+1)(k+2)}{2}$.
Induktio-oletuksen nojalla

$$\begin{aligned} 1 + 2 + \dots + k + (k + 1) &= \frac{k(k + 1)}{2} + (k + 1) \\ &= \frac{k(k + 1) + 2(k + 1)}{2} = \frac{(k + 1)(k + 2)}{2}. \end{aligned}$$

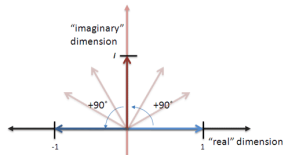
Induktioaskel on valmis. Väite seuraa induktioperiaatteen nojalla. □

Kompleksiluvut

Tarkastellaan tason vektoreita (a, b) , missä a ja b ovat reaalilukuja. Ajatellaan, että x -akseli koostuu reaaliluvuista, ja y -akseli koostuu "kuvitteellisista luvuista" (imaginääriluvuista).

Halutaan asettaa tason vektoreille **uusi laskutoimitus**, ns. **kertolasku**, jolle pätee

$$(0, 1) \cdot (0, 1) = (-1, 0).$$

Koska x -akseli koostuu reaaliluvuista, tämä tarkoittaisi sitä, että vektori $(0, 1)$ vastaa lukua $\sqrt{-1}$ (sen neliö on -1).

Tämän uuden laskutoimituksen ansiosta tason vektoreita voi ajatella **kompleksilukuina**.

Kompleksiluvut

Käytännössä kompleksilukuja ajatellaan olioina

$$z = a + ib, \quad a, b \text{ reaalilukuja.}$$

Tässä i on ns. **imaginääriyksikkö** (vastaa vektoria $(0, 1)$).

Yhteenlasku tapahtuu kuten tason vektoreilla:

$$(a + ib) + (c + id) = (a + c) + i(b + d).$$

Kertolaskua varten riittää tietää kaava $i^2 = -1$. Jos tämän muistaa, niin kompleksilukuja voi kertoa niin kuin reaalilukuja:

$$(a+ib)(c+id) = ac+a(id)+(ib)c+(ib)(id) = ac-bd+i(ad+bc)$$

Määritelmä takaa, että tämä on mahdollista (ja että yhteen- ja kertolaskussa termien järjestyksellä ei ole väliä tms).

Esimerkkejä

Pätee $i^2 = -1$, $i^3 = i^2 \cdot i = -i$, $i^4 = i^2 \cdot i^2 = 1$. Lisäksi

$$(3 + 2i) + (4 - 3i) = (3 + 4) + (2 - 3)i = 7 - i$$

ja

$$(3 + 2i)(4 - 3i) = 3 \cdot 4 - (2 \cdot (-3)) + i(2 \cdot 4 - 3 \cdot 3) = 18 - i.$$

Toisen asteen yhtälö

Lause

Olkoot a, b, c reaalilukuja ja $a \neq 0$. Yhtälön $az^2 + bz + c = 0$ (kompleksiluku)ratkaisut ovat

$$z = \frac{-b \pm \sqrt{b^2 - 4ac}}{2a} \quad \text{jos } b^2 - 4ac \geq 0,$$

$$z = \frac{-b \pm i\sqrt{4ac - b^2}}{2a} \quad \text{jos } b^2 - 4ac < 0.$$

Esimerkki

Yhtälön $z^2 + 9 = 0$ ratkaisut ovat $z = \pm 3i$.

Jakolasku

Kompleksiluvuille voidaan määritellä yhteen- ja kertolaskun lisäksi jakolasku. Jos $z = a + ib$, käänteisluku $\frac{1}{z}$ on

$$\frac{1}{z} = \frac{1}{a + ib} = \frac{a - ib}{(a + ib)(a - ib)} = \frac{a - ib}{a^2 + b^2}.$$

Jos z, w ovat kompleksilukuja ja $w \neq 0$, niin $\frac{z}{w} = z \cdot \frac{1}{w}$.

Esimerkkejä.

$$(a) \frac{1}{3+4i} = \frac{3-4i}{(3+4i)(3-4i)} = \frac{3-4i}{3^2+4^2} = \frac{3}{25} - \frac{4}{25}i.$$

$$(b) \frac{2-5i}{3+4i} = (2-5i)\frac{1}{3+4i} = (2-5i)\left(\frac{3}{25} - \frac{4}{25}i\right) = -\frac{14}{25} - \frac{23}{25}i.$$

Kertolasku

Jokainen kompleksiluku z on muotoa $z = r(\cos \alpha + i \sin \alpha)$ missä $r = |z|$ ja α on ns. **suuntakulma** (**argumentti**). Saadaan:

Lause. Kompleksilukujen z ja w tulo on

$$zw = rs(\cos(\alpha + \beta) + i \sin(\alpha + \beta))$$

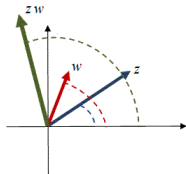
kun $z = r(\cos \alpha + i \sin \alpha)$ ja $w = s(\cos \beta + i \sin \beta)$.

Siis kompleksilukujen z ja w kertolaskussa

- ▶ **pituudet r ja s kerrotaan keskenään**
- ▶ **suuntakulmat α ja β lasketaan yhteen**

Erityisesti i vastaa suuntakulmaa 90° , joten

i :llä kertominen = 90° kierto vastapäivään.

Joukko-oppia

Joukko on kokoelma objekteja (alkioita, jäseniä). Merkintöjä:

$x \in A$ (x kuuluu joukkoon A)

$x \notin A$ (x ei kuulu joukkoon A)

$A \subset B$ (joukko A on joukon B osajoukko, myös $A \subseteq B$)

$A \not\subset B$ (joukko A ei ole joukon B osajoukko)

$A = B$ (A ja B ovat samat joukot)

$\emptyset$ (tyhjä joukko)

A on B :n osajoukko jos jokainen A :n alkio on myös B :n alkio. Tyhjässä joukossa ei ole yhtään alkioita. Jos A koostuu alkioista x , jotka toteuttavat ehdon $P(x)$, merkitään

$$\begin{aligned} A &= \{x : x \text{ toteuttaa ehdon } P(x)\} \\ &= \{x \mid x \text{ toteuttaa ehdon } P(x)\}. \end{aligned}$$

Lukujoukkoja

$$\mathbb{N} = \{1, 2, 3, 4, 5, \dots\} \quad (\text{luonnolliset luvut})$$

$$\mathbb{Z} = \{\dots, -2, -1, 0, 1, 2, \dots\} \quad (\text{kokonaisluvut})$$

$$\mathbb{Q} = \left\{ \frac{m}{n} : m \in \mathbb{Z}, n \in \mathbb{N} \right\} \quad (\text{rationaaliluvut})$$

$$\mathbb{R} = \{x : x \text{ reaaliluku}\} \quad (\text{reaaliluvut})$$

$$\mathbb{C} = \{a + bi : a, b \in \mathbb{R}\} \quad (\text{kompleksiluvut}).$$

Pätee

$$\mathbb{N} \subset \mathbb{Z} \subset \mathbb{Q} \subset \mathbb{R} \subset \mathbb{C}.$$

Joukko-operaatioita

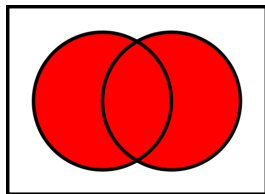
Olkoot A ja B joukkoja. Määritellään

$$A \cup B = \{x : x \in A \text{ tai } x \in B\} \quad (\text{yhdiste})$$

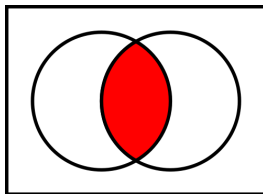
$$A \cap B = \{x : x \in A \text{ ja } x \in B\} \quad (\text{leikkaus})$$

$$B \setminus A = \{x : x \in B \text{ ja } x \notin A\} \quad (\text{erotus})$$

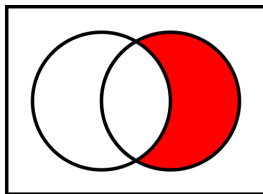
Joukko-operaatioita voi havainnollistaa [Venn-diagrammeilla](#):

$A \cup B$

$A \cap B$

$B \setminus A$

Funktioista

Funktiot ovat kuvauksia yleisten joukkojen välillä.

Määritelmä

Olkoot A ja B epätyhjiä joukkoja. Funktio eli kuvaus $f : A \rightarrow B$ on sääntö, joka liittää jokaiseen joukon A alkioon a täsmälleen yhden joukon B alkion $f(a)$. Sanotaan, että

$f(a)$ on funktion f arvo pisteessä/alkiossa a ,

ja $f(a)$ on alkion a kuva kuvauksessa f (merkitään $a \mapsto f(a)$).

Jos $f : A \rightarrow B$ on funktio, joukkoa A sanotaan funktion f määrittelyjoukoksi ja joukkoa B sanotaan maalijoukoksi.

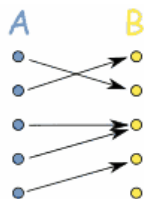

Funktioista

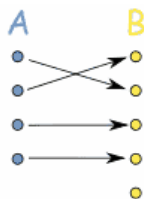
Injektio: kahdella eri alkiolla ei voi olla samaa kuvaa

Surjektio: jokainen maalijoukon alkio on jonkin pisteen kuva

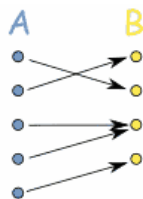
Bijektio: injektio ja surjektio, 1-1 vastaavuus A :n ja B :n välillä

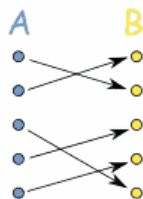
General
Function

Injective
Not surjective

Surjective
Not injective

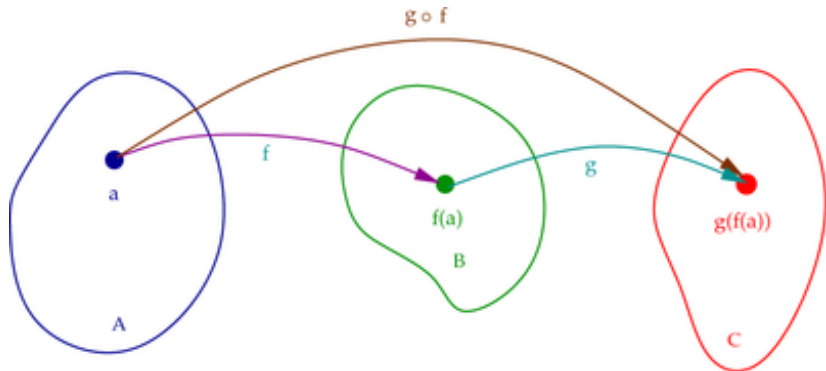
Bijektive
(injective and
surjective)

Yhdistetty funktio

Määritelmä

Olkoot $f : A \rightarrow B$ ja $g : B \rightarrow C$ funktioita. Funktioiden f ja g yhdistetty funktio $g \circ f$ on funktio

$$g \circ f : A \rightarrow C, \quad (g \circ f)(a) = g(f(a)).$$

Käänteisfunktio

Jos $f : A \rightarrow B$ on **bijektio**, niin jokaiselle $b \in B$ löytyy täsmälleen yksi $a \in A$, jolle $f(a) = b$. Tämä sääntö määrittelee funktion f **käänteisfunktion**

$$f^{-1} : B \rightarrow A.$$

Siis bijektiolle f voidaan määritellä käänteisfunktio $g = f^{-1}$, ja tämä toteuttaa ehdot

$$g(f(a)) = a \text{ kaikille } a \in A, \quad f(g(b)) = b \text{ kaikille } b \in B.$$

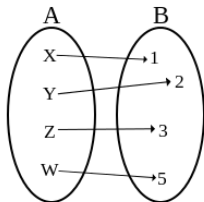
Toisaalta ylläolevat ehdot täyttävä kuvaus g on olemassa **jos ja vain jos** f on bijektio (miksi?), ja tällöin välttämättä $g = f^{-1}$.

Joukkojen mahtavuus

Määritelmä

Joukot A ja B ovat **yhtä mahtavia**, merkitään $|A| = |B|$, jos on olemassa jokin bijektio $f : A \rightarrow B$.

Muistetaan, että $f : A \rightarrow B$ on bijektio jos se on **injektio** (eri alkiolla on eri kuvat) ja **surjektio** (jokainen B :n alkio on jonkin A :n alkion kuva). Bijektio antaa siis 1-1 vastaavuuden A :n ja B :n alkioiden välillä.

On tietystä mielessä luonnollista, että jos A :n ja B :n välillä on bijektio, niin A :ssa ja B :ssa on yhtä monta alkioita.

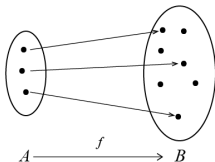
Äärettömät joukot

Yksinkertaisin ääretön joukko on $\mathbb{N} = \{1, 2, 3, \dots\}$. Nähtiin

$$|\{n \in \mathbb{N} : n \text{ on parillinen}\}| = |\mathbb{N}|.$$

Määritelmä

- ▶ Joukko A on **aidosti vähemmän mahtava** kuin joukko B , merkitään $|A| < |B|$, jos on olemassa injektio $f : A \rightarrow B$ mutta ei ole olemassa bijektiota $A \rightarrow B$.
- ▶ Joukko A on **numeroituvasti ääretön**, jos $|A| = |\mathbb{N}|$.
- ▶ Joukko A on **ylinumeroituva**, jos $|\mathbb{N}| < |A|$.

Mahtavuuksien vertailua

Lause

Joukot $\mathbb{N}$, $\mathbb{Z}$ ja $\mathbb{Q}$ ovat numeroituvasti äärettömiä (ts. $|\mathbb{N}| = |\mathbb{Z}| = |\mathbb{Q}|$).

Toiset äärettömyydet ovat suurempia kuin toiset:

Lause (Cantor 1874)

Reaalilukujen joukko on ylinumeroituva (ts. $|\mathbb{N}| < |\mathbb{R}|$).

Todistus.

Epäsuora todistus ja Cantorin diagonaalargumentti.

